

REKONSTRUKTION OCH DESILLUSION

ÅRET 1945 slöt inom storpolitiken med utrikesministerkonferensen i Moskva under julhelgen. Den ändade med en kompromiss, som på viktiga punkter gav fördelar åt Ryssland. Världspressens kommentarer voro också i allmänhet föga entusiastiska, och på engelskt håll klagades det över att Bevin i viss utsträckning hade blivit lämnad i sticket av Byrnes. Det var, menade man, en amerikansk variant av den forna »appeasement»-politiken, som här hade kommit till synes, och den ingav mången onda aningar för framtiden. Det skulle emellertid visa sig, att den nya amerikanska utrikesledningen inte var sinnad att fortsätta i denna riktning.

Storpolitiken har även under 1946 i stort sett — åtminstone iakttagen utifrån — haft sina högsåsonger i samband med vissa statsmannamöten. Dessa ha varit av två slag: dels konferenserna mellan stormakternas utrikesministrar eller dessas ställföreträdare, dels sessionerna i de Förenta nationernas råd eller generalförsamling. En efterkrigsspecialitet för många av dessa överläggningar har varit den mycket långt drivna offentligheten kring dem. Enligt de flesta vederhäftiga iakttagares mening har den varit till stor skada. Makternas prestige har engagerats och deras ståndpunkter fastlåtts på ett sätt, som varit lika olycksdigert som främmande för den klassiska diplomatin. Åt överläggningarna har, särskilt av Ryssland och dess drabantstater, vid flera tillfällen givits en karaktär, mindre av sammanträde eller kommittéarbete än av en tribun för en alldeles ohämmad propaganda, vare sig denna sedan ytterst varit avsedd för att leda det egna folket i önskad riktning eller för att över motpartens huvud nå hans kommittenter eller för att påverka stämningarna ute i världen i allmänhet. De säregna pressförhållandena i den röda diktaturens länder ha i ett sådant spel givit makthavarna i Kreml åtskilliga trumf på hand, ungefär på samma sätt som för några år sedan gällde om deras medtävlare och vederlikar i Bruna huset och vid Wilhelm-

Fr. o. m. häfte 1, denna årgång, inträder professor Henrik Munktel som ledamot av Svensk Tidskrifts redaktionskommitté och ombud i Uppsala.

Red. av Svensk Tidskrift.

strasse. Som led i ett ordnat och helhjärtat återuppbyggnadsarbete i en i spillror slagen värld ha dessa storpolitiska föreställningar tyvärr blott alltför ofta lämnat det mesta övrigt att önska.

Den första av det nya årets överläggningar var ingenting mindre än FN:s första generalförsamling, som möttes i London från mitten av januari till mediet av februari. Här visade sig från början skarpa motsättningar mellan ryssarna och de övriga huvuddelegaterna. De gällde tidpunkten för valet av medlemmar i säkerhetsrådet, de gällde den av ryssarna inte önskade möjligheten för de mindre staterna att överrösta stormakterna i församlingen — alltså ett försök att införa ett slags vetorätt även i generalförsamlingen — och de gällde ett konkret konfliktfall av största betydelse, nämligen den i föregående årsöversikt omtalade ryska infiltrationen i Persien, särskilt i dess nordvästligaste provins, Azerbeidjan. Där hade faktiskt ett slags rysk quislingregim etablerats och Teheranregeringen tills vidare satts ur spelet. Persien hade vädjat till FN:s råd, men ryssarna hävdade, att tvister, som kunde biläggas genom bilaterala avtal, ej hörde under förbundsstadgan och att FN:s ingripande i de pågående förhandlingarna skulle betyda en kränkning av Rysslands suveränitet. Det var ett grundskott mot folkförbundsidén och tanken på en stabil internationell rättsordning över huvud taget. Tills vidare sköts frågan undan genom en kompromiss. Men motsättningarna hade klart kommit till uttryck. Det visade sig, att Ryssland ej kunde räkna med andra säkra sekundanter än sina egna delstater, Ukraina och Vitryssland, och de under rysk uppsikt stående regeringarna i Tjeckoslovakiet, Polen och Jugoslavien, medan vissa andra stater i utsatt läge, t. ex. Norge och Danmark, helst sökte undvika att taga parti. Som ett slags Floridor till herr Vysjinskis Celestin uppträdde med stor brio den ukrainske huvuddelegaten Manuilski.

Emellertid sökte ryssarna skapa en politisk och moralisk motvikt mot den persiska konflikten genom att draga de engelska truppernas position i Grekland och Nederländska Indien inför rådet. Resultatet blev emellertid endast, att rådsmajoriteten visade sig klart stödja England. Överläggningarna blevo särdeles animerade för att ej säga pinsamma, och i vissa fall tycks man på ryskt håll ha hotat med att lämna hela FN, om formliga beslut mot rysk önskan protokollfördes. Den mera koncilianta motparten sökte och lyckades finna former, som undveko att ställa saken på sin spets. Därmed tycktes i själva verket vetorätten vara på väg att ut-

sträckas även till procedurfrågor, vilket inte från början varit meningen.

I mars blev den persiska frågan på allvar akut, då Moskvas inblandning fortsatte och den traktatsenliga ryska utrymningen av persiskt territorium senast den 2 mars inte ägde rum. Samtidigt framfördes i särdeles hotfull form och utan varje rättslig hemul ryska anspråk på de turkiska gränsprovinserna Kars och Ardahan. Persien vädjade ånyo till rådet, och när en rysk begäran om uppskov med denna onekligen synnerligen brådskande fråga lämnades utan avseende, demonstrerade den ryske delegaten med att lämna rådets förhandlingar. Lägets allvar framträdde med all klarhet i ett synnerligen uppmärksammat tal av Churchill i Fulton i Förenta staterna den 5 mars, där han varnade för den ryska expansionen och livligt förordade ett engelskt-amerikanskt samarbete till fredens och frihetens trygghet. Talet väckte missnöje i engelska och amerikanska vänsterkretsar och renderade talaren från hans gamle krigskamrat Stalin den rätt förbryllande jämförelsen med Hitler i egenskap av »krigshetsare»!

Den akuta persiska konflikten löstes emellertid utan brytning. Ryssarna verkställde omsider utrymningen, och samtidigt kom i början av april ett rysk-persiskt fördrag till stånd, som gav Sovjet vidsträckta rättigheter i norr, bl. a. beträffande utnyttjandet av oljefyndigheter, och skänkte Azerbeidjan en »autonom» ställning, som i realiteten tycktes innebära en status som rysk vasall. Det skulle emellertid visa sig, att den nye persiske ministerpresidenten Ghavam es-Sultaneh, som under dessa veckor i pressen framställt snart sagt som Stalins handgångne man, i realiteten hade flera strängar på sin båge och att anordningarna från april ej skulle stå sig året ut.

Knappt hade den persiska frågan för tillfället trätt ur brännpunkten, förrän en annan ettrig konflikt blev akut. Vid det nya möte med stormakternas utrikesministrar, som tog sin början i slutet av april och räckte till mitten av maj, visade det sig, att meningarna om Triestes framtida öde alltjämt gingo vida isär. Att direkt införliva staden redan nu med »marskalk» Titos kopia av den slaviska huvudmakten, det vågade man ej öppet föreslå; västmakterna hade visat sig alltför övertygade om stadens italienska karaktär. Den rysk-jugoslaviska taktiken gick i stället ut på att låta det omstridda området vara autonomt men ge huvudinflytandet där åt Ryssland och dess drabantstater. Man kom exempelvis med ett på en gång så sinnrikt och så groteskt förslag som att i

den blivande kontrollkommissionen låta Ukraina (!) vara företrätt men ingen annan västeuropeisk stat än det maktlösa Italien. Även själva gränsdragningen för det fria Trieste — i mångt och mycket så likt den fria staden Danzig 1920—1939 — utlöste våldsamma motsättningar, som ej kunde lösas vid detta möte.

En månad senare möttes de hårt arbetstyngda utrikesministrarna igen till fyra veckors dragkamp. Och nu kom man verkligen ett stycke på vägen. En kompromiss uppnåddes omsider rörande Trieste. Som framgångsrik kompromissarie tycks mötets Benjamin, den franske utrikesministern Georges Bidault, ha fungerat. Det blev därmed möjligt att äntligen utfärda inbjudningarna till en fredskonferens — visserligen ingalunda rörande den viktigaste av de slagna, Tyskland, utan rörande dess olika vasallstater med det hårt prövade Italien i spetsen. Alltjämt bestodo emellertid svåra meningsskiljaktigheter. De kommo till uttryck, när det gällde att fastställa reglerna för fredskonferensens beslut; Ryssland sökte genomdriva en form, som skulle omöjliggöra, att det överröstades. Och när under mötets sista dagar den tyska frågan kom på tapeten, uppstodo häftiga ordbyten mellan Molotov och Byrnes. Det var numera tydligt, att den amerikanska eftergivenheten från december 1945 helt försvunnit och lämnat plats åt en bestämd hållning, grundad på insikt om lägets utomordentliga allvar liksom på självkänslan hos ett folk, som visste sig sitta inne med de största maktresurserna. Detta — att den amerikanska utrikesledningen beslutat sig för att ej falla undan för hotelser och utmaningar — har kanske mer än något annat gett året 1946 dess signatur inom världspolitiken. Den nya amerikanska politiken lättade i avsevärd grad trycket på England, som i slutet av 1945 och början av det nya året haft en utomordentligt svår ställning inför det ryska hotet mot imperiets livslinjer vid Persiska viken och i östra Medelhavet och vars svaga ledning även i fortsättningen var mer än sysselsatt med sitt eget brydsamma finans- och försörjningsläge och med de växande svårigheterna och den tilltagande inre upplösningen i Indien och i Palestina. I slutet av 1945 hade det framför allt varit Bevin, som fått kläda skott mot ryssarna. Nu kunde han nöja sig med att uppträda som sekundant till Byrnes.

I slutet av juli samlades så den första fredskonferensen i Paris. Den blev långvarig, nära tre månader, men resultaten stodo snart sagt i omvänd proportion till tidsutdräkten. I själva verket blev det en särdeles olustig historia. Publiciteten var hela tiden den

allra rikligaste, och de talrika obehagliga intermezzona inrapporterades och kommenterades i världspressen och i radioprogrammen. Överläggningarna bjödo främst på två motsättningar, dels en mera principiell mellan stormakterna och de mindre nationerna, vilka ville göra sin röst hörd vid boskiftet efter de gemensamma fienderna, dels den vida mer realpolitiskt betonade och därför så farliga mellan de anglosaxiska makterna och Ryssland med dess klientel av röda Quislingregimer. Som småstaternas banérförare framträdde den australiska delegationen, vars outtröttliga bemödanden att göra allvar av alla tidigare vackra deklamationer om de mindre folkens rättigheter dock kröntes med särdeles ringa framgång. Ätminstone under konferensernas sista, avgörande skede låg makten i realiteten helt och hållet hos stormakternas utrikesministrar.

De frågor, där meningsbrytningarna voro starkast, gällde den ryska maktsfären på Balkan: Trieste, skeppsfarten på Donau samt gränsen mellan den ryska vasallstaten Bulgarien och Grekland. Sistnämnda stat hade tack vare närvaron av engelska trupper ensam på Balkan lyckats rädda sitt oberoende men hotades hela tiden av de rysstyrda grannstaterna Bulgarien, Jugoslavien och Albanien. I ingendera frågan nåddes en definitiv lösning; den kompromiss, som kom till stånd i Triestefrågan, accepterades ej av Tito, vilkens delegater t. o. m. vägrade att underteckna slutprotokollet.

Det var alltså under ganska dåliga auspicer, som fredsfördragen gingo tillbaka till stormakterna att behandlas vid en ny utrikesministerkonferens i Newyork i december. Där inträffade emellertid en av de scenförändringar, på vilka den totalitära diplomatin kan vara så rik. Ryssland visade sig från sin medgörliga sida, och samförståndslösningar uppnåddes i de svävande frågorna, så att vid det nya årets början fredsfördragen med Hitlers bundsförvanter voro färdiga att undertecknas. Därmed var alltid något vunnet. Det får å andra sidan ej glömmas, att Rumäniens, Bulgariens och Ungerns oberoende är fullständigt fiktivt, och att den inre säkerheten i alla tre länderna är av särdeles egendomligt slag för alla icke-kommunister. Ej heller får man bortse från att även Finlands oberoende är av mycket speciell natur, som en rad företeelser i dess statsliv visa, och att dess nu fastställda östgräns saknar hemul ur historiens, nationalitetens och rättvisans synpunkt. Detsamma torde även, om ock ej i fullt lika hög grad, gälla Italiens nya gräns mot Jugoslavien liksom Ungerns återställda

Trianongräns mot Rumänien. I det sistnämnda fallet borde det ha varit relativt lätt att åstadkomma en mera tillfredsställande lösning, eftersom det där var fråga om att skipa rättvisa mellan två stater, vilka i detta krig bägge hamnat på den besegrade sidan.

Den relativa ryska medgörligheten i Newyork i december var ej allenastående. Inbjudan till lord Montgomery att besöka sin ryske kollega var en gest av älskvärdare art, än man på länge fått skåda bundsförvanter emellan. Det förefaller även, som om besöket avlöpt utan missljud. Vida viktigare är utvecklingen i Persien. Sedan Ghavam es-Sultaneh samlat maktens trådar i sin hand, har han mot årets slut använt vapenmakt mot Azerbeidjan och »likviderat» ej mindre dess autonomi än även åtskilliga av den separatistiska regimens ledande personligheter. Och detta har skett utan att man på ryskt håll ingripit — onekligen en rätt förbluffande utveckling mot bakgrund av händelserna i februari och mars, då den ryska prestigen så kraftigt engagerades just i dessa eldsdyrkarnas gamla tillhåll.

Olika förmodanden ha framställts om bakgrunden till vad som ter sig som en omläggning av den ryska politiken mot slutet av 1946. Naturligast har det varit att däri se ett sent omsider vunnet resultat av den fastare kurs, som Byrnes hade följt sedan våren, och sålunda ett bevis för att det lönar sig att uppträda beslutsamt även mot denna diktatur. Det saknas anledning att i och för sig bestrida denna teori, men det torde vara klokt att komma ihåg, att det tidigare inträffat, att den ryska utrikesledningen gjort halt eller slagit till reträtt inför ett bestämt motstånd men endast för att nästan omedelbart känna sig för på något annat håll, där motparten till äventyrs är mindre beslutsam. Alltjämt tycks kritiken av västmakterna fortsätta i rysk press och radio, och aktualiseringen av Spetsbergsfrågan liksom den ryska kommuniké, som i det sammanhanget sett dagen, äro knappast några lugnande tecken. Visserligen förekomma då och då välvilliga och samförstånds-betonade uttalanden av Stalin själv till den ene eller andre interlokutören, men det kan ibland förefalla, som om han och Molotov skiftat rollerna — den människovänlige och den absolut obönhörlige — ungefär på samma sätt som herrarna Dodson & Fogg i Pickwickklubben. »Dodson and Fogg — sharp practice theirs — capital men of business», sade Mr. Lowten.

Av de tre ockuperade f. d. stormakterna är *Japan* den, om vars förhållanden nu för tiden man vet minst. Tydligt är, att den

reella makten så gott som odelad ligger i general Mac Arthurs händer, liksom att kejsaren, regeringen och övriga japanska makt-havare vinnlägga sig efter bästa förmåga om att skapa intrycket av en reformation till huvud och lemmar enligt ortodoxa demokratiska principer av amerikanskt snitt. Hur det förhåller sig på djupet av den japanska folksjälens, torde undandraga sig all västerländsk bedömning; det är självfallet inte uteslutet, att behandlingen lyckas och patienten blir vid liv. Det för ögonblicket viktigaste är väl Japans roll såsom en säker amerikansk bastion omedelbart utanför den asiatiska kontinenten, ytterligare befästad genom ockupationen av södra Korea — vars utlovade befrielse tydligen uppskjutits på obestämd tid till följd av att halvöns norra del hamnat bakom den röda järnridån — och genom de goda förbindelser, som Washington allttjämt upprätthåller med Kina.

Italien avgjorde på försommaren den länge svävande frågan om sitt statsskick genom en folkomröstning, som skänkte republikanerna en knapp majoritet och där det f. ö. enligt åtskilliga uppgifter är rätt tvivelaktigt, om omröstningen var så ordnad, att ens denna lilla majoritet kan anses motsvara det verkliga stämmningsläget. Med hänsyn härtill liksom till den stora rojalistiska majoriteten i landets södra delar, får det väl än så länge anses osäkert, om republiken kan betraktas som definitivt stabiliserad. Bland partierna har det katolska folkpartiet under ministerpresidenten de Gasperis ledning varit det ledande och ojämförligt största under 1946. De hårda fredsvillkoren, den svåra ekonomiska ställningen, de allttjämt lika skarpa sociala motsättningarna och kommunisternas hänsynslösa partiegoism ha emellertid av mycket att döma under årets senare del framkallat en omgruppering, varvid folkpartiet och övriga grupper i centern försvagats, medan de extrema riktningarna äro stadda på frammarsch. Ett symptom av denna hotande utveckling är det socialdemokratiska partiets sprängning i ett kryptokommunistiskt och ett mera moderat, ett annat Gasperis regeringsombildning i januari 1947. Framtiden ter sig särdeles oviss.

Sämst bland de slagna har *Tyskland* utan varje tvivel haft det ställt. Återuppbyggnaden i materiellt hänseende torde knappast vara ens påbörjad. Bränsle- och livsmedelsförsörjningen har varit fullständigt otillräcklig; vid några tillfällen har den totala akuta hungersnöden tett sig omedelbart överhängande åtminstone inom den överbefolkade och starkt industrialiserade engelska zonen. Inom den ryska har borttransporten av maskiner fortsatt och ut-

sträckts till att även omfatta arbetare och tekniker. Däremot stoppades på hösten de i Potsdamöverenskommelsen förutsedda maskintransporterna till Ryssland från de anglosaxiska zonerna, en konsekvens av den tilltagande spänningen mellan segrarna. Den stränga avspärrningen mellan zonerna har under 1946 i stegrad grad visat sig utgöra ett av de svåraste hindren för en rekonstruktion, och England och Amerika ha sett sig nödsakade att söka en lösning genom ekonomisk sammanslagning av sina zoner. Den ryska zonen särprägel har därmed ytterligare accentuerats och givit upphov till allt allvarigare tvivel om möjligheten att i framtiden återställa den tyska nationens enhet.

Det andliga läget i Tyskland har i allmänhet skildrats i mycket mörka färger av dem, som haft tillfälle att närmare iakttaga det. En ljuspunkt har emellertid utgjorts av de val, som ägt rum under hösten. Det visade sig, att kommunisterna ledo förkrossande nederlag överallt, där fria val kunde äga rum, och att de kristna partibildningarna hävdade sig förvånansvärt väl vid sidan av eller framom socialdemokraterna. Det av ryssarna skapade s. k. enhetspartiet — i realiteten en vilseledande skylt för kommunisterna — kunde visserligen avgå med ej alltför imponerande segrar på landsbygden i den ryska zonen, där valfriheten helt hade satts ur spelet. I Berlin led partiet däremot ett katastrofalt bakslag i jämförelse med ej endast socialdemokraterna utan även de borgerliga. Därmed torde dess möjligheter att i framtiden taga ledningen ha i hög grad reducerats. Mot de bevis på politiskt omdöme, som dessa valförrättningar obestriddligen givit, måste emellertid tyvärr vägas den likgiltighet och apati för allt inom det offentliga livet, som enligt så gott som alla vittnesbörd präglade det tyska folket av i dag och kanske främst dess ungdom. Skadeverkningarna av Hitlerregimen kunna självfallet ej på länge övervinnas, men åtskilligt tyder även på att ockupationsmakterna knappast haft någon särskilt lycklig hand vid »omskolningsarbetet». Besinningsfulla bedömare hade väl knappast vågat vänta sig något annat. Därtill är okunnigheten om tysk historia och tyska samhällsförhållanden i allmänhet för stor både i England och i U. S. A. Och att vänta någon större förståelse för tysk mentalitet på dessa håll vore knappast rimligt efter det sista decenniets upplevelser. Det har emellertid även i engelsk och amerikansk press framhållits, att personbesättningen inom ockupationsmyndigheterna och ockupationstrupperna, särskilt de amerikanska, på många punkter ej hållit måttet. Hur Tyskland kommer att orientera sig, om och när

det kommer över den mest elementära kampen för tillvaron, är fullständigt ovisst. Därmed är den kanske viktigaste faktorn i Europas utveckling i den närmaste framtiden ett stort X.

Bland de segrande makterna är *Frankrike* den svagaste och den, vars inre politik erbjuder de största svårigheterna. I stort sett har bilden där knappast ljusnat under det tilländalupna året med dess otal valförrättningar. Vissa plusposter äro dock att anteckna. Nationen förkastade den orimliga författning, som nationalförsamlingens vänsterpartier hade genomtruffat i trots mot de senaste sjuttiofem årens historiska erfarenhet av franskt statsliv. Den av många såsom ohejdbar betraktade kommunistiska frammarschen har i stort sett stagnerat utom på en del håll ute på landsbygden, där Moskvas agenter med åtskillig framgång agerat i bondfångarens roll. Den nya stora borgerliga partibildningen, Bidaults katolska folkparti, har ej, som många väntade, visat sig vara en ren säsongföreteelse från månaderna efter befrielsen utan, åtminstone för den närmaste framtiden, befestat sin ställning som landets ena stora parti, i bredd med de röda.

Men mot dessa plus stå flera minus. Den författning, som omsider framgick ur kompromisserna, var visserligen väsentligt bättre än den av väljarna vrakade, men den synes slå fel, när det gäller att bota, vad som ända sedan 1880-talet allmänt erkänts som den franska parlamentarismens stora svagheter — presidentmaktens svaghet och kammargruppernas självsvald. Vissa bestämmelser tyckas tvärtom ytterligare understryka dessa gamla brister, så t. ex. den mycket försvagade form, vari den forna senaten nu återkommit, och de nya reglerna för proceduren vid regeringsbildning. Vad angår kommunisterna, ha de alltjämt om ock knappare än 1945 lyckats hävda sig som landets största parti; till följd av socialdemokraternas nära nog katastrofala motgångar utgöra de numera de stora arbetarmassornas eget parti par préférence; och i början av det nya året ha de haft triumfen att se en av de sina som försvarsminister, en post som tidigare med sund nationell känsla ansetts endast kunna tillfalla ett franskt parti. Vad slutligen beträffar katolska folkpartiet, rymmer det uppenbarligen stora motsättningar, och dess positiva politik förefaller åtminstone hittills skäligen obestämd, delvis ej ens klart borgerlig. Den fjärde republiken har av allt att döma inte lyckats övervinna, vad som var den tredjes stora svaghet — att många av landets intellektuellt och moraliskt värdefullaste element känt sig stå utanför den

officiella staten och dess politiska liv. Såren från 1789 och 1870-talet äro alltjämt inte läkta, och mycket av vad som skett efter befrielsen från det tyska regementet — Pétainprocessen t. ex. liksom kommunisternas stegrade inflytande — har tvärtom varit ägnat att ytterligare fördjupa dem. Därtill kommer nu medelklassens snabbt fortskridande proletarisering; riskerna av en dylik utveckling äro väl kända från Tyskland omkring 1930.

Världens ledande makt, *Förenta staterna*, har under året genomgått en inrikespolitisk metamorfos, som tecknen redan tidigare bebådade. Den Trumanska regimens sötebrödsdagar voro till ända redan före slutet av 1945, och känslan av att den nye presidenten trots god vilja är för kort i rocken, tycks ha blivit allt allmännare spridd. Hans uppgift var politiskt mycket svår med hänsyn till det demokratiska partiets alldeles heterogena sammansättning, vars bemästrande skulle ha krävt hela en Franklin Roosevelts taktiska skicklighet. Att hålla en säker kurs med å ena sidan sydstatsdemokraternas ultrakonservatism och vissa isolationistiska riktningar inom partiet, å den andra en Henry Wallace's allmänna rödlätthet i både yttre och inre frågor är en hart när övermänsklig uppgift. Men Truman har ibland misslyckats mer än lovligt och låtit regimen framstå i en direkt ridikyl dager. Den tendens till pendelsvängning i republikansk riktning, som redan tidigare var fullt klar, har otvivelaktigt härigenom förstärkts. Höstens val medförde en större motgång, än kanske i allmänhet väntats, för demokraterna, vilka förlorade majoriteten ej blott i kongressens ena hus utan i bägge. Formellt har därigenom uppstått den deadlock-situation med presidenten ur ett parti och kongressmajoriteten ur det andra, som förut är känd ur Staternas historia. Omständigheterna och de personliga förhållandena förefalla snarast peka mot den lösningen, att presidenten i stort sett sättes ur spelet.

På den punkt, som ur europeisk synvinkel är utan jämförelse viktigast, nämligen utrikespolitiken, torde man dock åtminstone hittills ha rätt att hoppas, att det partipolitiska jordskredet ej skall medföra nämnvärda skadeverkningar. Byrnes' politik hade även republikanernas stöd och en fast inrikespolitisk förankring i senator Vandenberg's auktoritet. Att Truman gjort den beundrade general Marshall till hans efterträdare, borde göra det lätt att även i fortsättningen hålla utrikespolitiken höjd över det partipolitiska vimlets yra. I och för sig borde den republikanska segern vara ägnad att ytterligare stärka State Department's rygg mot det ryska trycket och sålunda ur Europas synpunkt vara en för-

del. De amerikanska massornas nyckfullhet och benägenhet för känslotänkande, när det är fråga om maktspelet i Europa, bjuder dock till mycken varsamhet i alla prognoser.

Ur världshistorisk synpunkt viktigast under året har kanske dock trots allt utvecklingen inom det *brittiska väldet* varit. Den socialdemokratiska regeringen har suttit kvar vid makten i England. Dess ställning förefaller i stort sett orubbad, även om det ej saknas symtom på att en strömkantring förbereder sig inom den allmänna opinionen och möjligen kan komma fortare än beräknat, om utvecklingen i övrigt skulle ge anledning därtill. I sådan riktning pekar arbetarpartiets röstminskning vid några fyllnadsval under sommaren. Den allt annat än gynnsamma utvecklingen inom två av de viktigaste problemkomplex, som regeringen har att handlägga, bostads- och kolfrågorna, är av den art, att den väcker de allvarligaste bekymmer och kan bli mycket farlig för de båda fackministrarna, Aneurin Bevan och Shinwell, tidigare ett par av partiets bråkigaste och opålitligaste element. Faktorer, som tala till regeringens förmån, äro det lilla liberala partiets oklara hållning och de svaghetsymtom, som alltjämt vidlåda den egentliga oppositionen. Dess ledarfråga på längre sikt är fortfarande till synes olöst, och partiet har knappast ännu hämtat sig från 1945 års jordskred.

Vad som emellertid egentligen är betydelsefullast i den engelska historien under 1946, är utvecklingen inom imperiet. Churchill ytttrade någon gång under krigets mörkaste skede, att han ej tillträtt sin post för att presidera över likvidationen av det brittiska imperiet. Attlee tycks efter segern ha fattat sin uppgift i motsatt anda. I Egypten var kanske ej mycket att göra, ehuru man med bävan tänker på den nu beslutna utrymningspolitikens eventuella verkningar i händelse av ett nytt krig i Medelhavet. Men i den viktigaste av alla imperiefrågor, den indiska, förefaller det numera minst sagt tvivelaktigt, om Indien kommer att över huvud taget ha något alls gemensamt med Storbritannien och dominions om något år och om inte panditen Nehrus »suveräna indiska republik» kommer att stå vapenlös och ensam i världen som ett lockande byte för hugade spekulanter med mera kvar av imperietänkande än kabinettet Attlees England. Sådana torde finnas i nordväst. Framför allt har Labour uppgivit den forna brittiska ståndpunkten, att England ej kunde avveckla sin regim i Indien, förrän de olika indiska partierna kommit till samförstånd om en för dem alla dräglig ordning. Den uppgörelse, som skett på som-

maren 1946, har i stort sett utfallit rätt ensidigt till kongresspartiets, d. v. s. de högre hinduiska kasternas förmån, och förhållandet mellan detta parti och den stora och stridbara muhammedanska minoriteten är alltjämt ett stort frågetecken. En allmän blodbastu och en rysk invasion äro framtidsperspektiv, som ej kunna helt uteslutas för Indiens del, och i så fall skulle det brittiska väldets etthundra femtio år komma att stå som en kort och lycklig parentes i halvöns olyckliga historia. Om man därtill lägger beslutet att låta Birma avgöra sin egen framtida ställning, förstärkes ytterligare intrycket av slutrealisation inom det imperium, som ännu för kort tid sedan höll »dominion over palm and pine». Sammanställt med motsvarande tendenser inom de franska och holländska kolonialvärldena skulle detta innebära en av de största vändpunkterna i världshistorien, Europas definitiva tillbakaträdande ur första ledet. Man har svårt att finna annat, än att det engelska styrets försvinnande ur Främre och Bortre Indien ur såväl materiell som kulturell synpunkt skulle innebära en mycket svår olycka för dessa länder och för mänskligheten i gemen. Men de oupplysta väljarskaror, hos vilka makten över det brittiska väldet numera ligger, torde grubbla mycket litet på den saken och begära helt andra ting av sina ledare än förkovrandet eller åtminstone bevarandet av Englands och den vita rasens världsställning.

Imperiets problem stanna emellertid ej ens därvid. I slutet av 1946 kunde den engelska pressen referera inflytelserika australiska uttalanden, i vilka det gjordes gällande, att den senaste krigstekniska utvecklingen innebure, att de brittiska öarna i händelse av ett nytt krig ej kunde undgå att bombarderas till underkastelse och att med imperiets nuvarande konstruktion dess spridda rester sedan skulle ligga rätt värnlösa för angriparens fötter. Enda räddningen skulle vara en decentralisation i stor stil, d. v. s. att den brittiska industrin och dess arbetare i stor utsträckning flyttades från Europa och enligt en enhetlig plan fördelades på lämpliga områden med storartade framtidsmöjligheter i Australien, Canada, Nya Zealand och Sydafrika. Om England ej är villigt därtill, då — så sammanfattar *Sydney Daily Telegraph* läget — återstår för Australien blott att skaffa sig ett tillräckligt stort antal icke-engelska immigranter för att skydda sitt eget framtida oberoende.

Det förefaller uteslutet, att kabinettet Attlee och det nutida England, där socialdemokratin liksom annorstädes renodlat massornas längtan efter trygghet och komfort under totalt bortseende från de stora politiska realiteterna liksom från nationernas högre

uppgifter i utvecklingen, skulle vara sinnade till en så drastisk reorganisation av imperiet. Redan mycket blygsamma projekt till emigration från England till dominions ha visat sig utförbara, därför att våra dagars engelska arbetare ej såsom sina föregångare under 1800-talet äro hågade att bryta sig nya banor ute i imperiet utan föredraga att stanna i sina egna överbefolkade storstäder med deras rika möjligheter till nöjen, nödhjälpsunderstöd och andra sociala förmåner, ännu så länge bekostade med skatterna från den fria företagsamheten.

Om den inre utvecklingen i *Ryssland* är ej mycket känt till följd av den stränga sekretess om meningsbrytningarna bland de styrande, som är alla diktaturers sårmarke. Uppenbart är emellertid, att den utveckling från den kommunistiska ideologin i riktning mot en rysk patriotism, som man trodde sig kunna iakttaga under kriget, numera kraftigt motarbetas på högsta ort. Den ortodoxa marxistiska läran är åter satt i högsätet med sina anspråk på universell giltighet och sitt världsrevolutionära patos. Därmed ökas motsättningen mot Västerlandet även på den teoretiska fronten.

Ett annat oroväckande symtom är den framfart i de nyerövrade länderna, främst *Balticum*, varom sparsamma rapporter bära vittne. Med hjälp av »assyriska» folkförflyttningar krossas ej blott varje yttring av politisk frihet utan även själva de olyckliga folkens nationella existens. Det är samma mentalitet, samma metoder och samma syften, som vi för några år sedan sågo i deras bruna utformning. Det mest beklämmande är kanske den likgiltighet, varmed skådespelet betraktas av Europa och Amerika, fastän man denna gång knappast kan ursäkta sig med överhängande risk för angrepp. Det världssamvete, som var en realitet i Abdul Hamids och Bobrikovs dagar, tycks helt ha slumrat in och får hos de västerländska folken ej stimulans ens av tanken, att samma olycka en gång kan hända dem själva.

I efterkrigshistorien kommer 1946 att stå som ett år av stora besvikelser, mycken nöd och umbäranden, ringa framsteg i återuppbyggnaden och växande misstro och spänning mellan de segrande makterna. Det återstår att se, om den ringa ljusningen under dess sista veckor bådar en ny och bättre dag eller om den är dömd att genast slockna igen. För en stat i Sveriges läge borde den allvarliga situationen innebära en oavvislig maning till fortsatt beredskap — politiskt, ekonomiskt och framför allt militärt.

Torvald T:son Höjer.